

КРАТОЛОГІЧНІ ІДЕЇ У ПОЛІТИЧНІЙ СПАДЩИНІ В. ЛИПІНСЬКОГО

Аналізуються кратологічні ідеї у творчості В. Липинського. Висвітлений термінологічний апарат українського мислителя у теорії влади й еліт, погляди на способи формування еліти, на їх роль і місце в українському державотворенні. Закцентовано увагу на ролі, яку В. Липинський приділяв політичній волі, проведено паралелі між баченням легітимності політичної влади Липинським і українським сьогоденням.

Ключові слова: еліта, влада, кратологія, політична воля, легітимність влади.

Bulbeniuk Switłana. Idee władzy w spuściźnie politycznej W. Lipińskiego.

Artykuł poświęcono teoriom władzy w spuściźnie politycznej Lipińskiego. Pokazano aparat terminologiczny myśliciela ukraińskiego w teorii elit i władzy, jego poglądy na sposoby kształtowania się elit, na ich rolę i miejsce w tworzeniu się państwa ukraińskiego. Zwócono uwagę na rolę, którą przydzielał Lipiński woli politycznej, porównano legitymność władzy w ujęciu Lipińskiego ze współczesnymi realiami ukraińskimi.

Słowa kluczowe: elita, władza, kratologia, wola polityczna, legitymność władzy.

Бульбенюк Светлана. Кратологические идеи в политическом наследии В. Липинского.

Анализируются кратологические идеи в творчестве В. Липинского. Рассматривается терминологический аппарат украинского мыслителя в теории власти и элит, его взгляды на способы формирования элиты, на их роль и место в становлении украинского государства. Акцентировано внимание на значении, которое придавал В. Липинский политической воле, проведены параллели между взглядами В. Липинского на легитимность политической власти и украинской современностью.

Ключевые слова: элита, власть, кратология, политическая воля, легитимность власти.

Bulbeniuk Switłana. Kratological ideas in the political heritage of V. Lypynski.

This article is devoted to the kratological ideas in the Lypynski's works. The terminology of the Ukrainian thinker in the theory of power and elite views on ways of forming the elite of their role and place in the Ukrainian state is shown. The attention is paid to the role that V. Lypynski played in political will, the parallels between the vision of the legitimacy of Lypynski's political power and Ukrainian reality are made.

Key words: elite, power, kratologic, political will, legitimacy of power.

Наукова спадщина В. Липинського, безумовно, стала могутнім поштовхом у становленні вітчизняної політичної науки. Саме В. Липинський був тим мислителем, довкола історіософічних й суспільно-політичних пошуків, до якого сформувалася державницька школа української науки. І хоча ім'я цього видатного вченого асоціюється передусім із теорією консерватизму, варто зазначити, що його суспільно-політичні дослідження охоплювали значно ширше коло проблем, актуальних і для сучасного політологічного знання. Окрему увагу, на нашу думку, варто звернути на кратологічні ідеї, які можна виокремити у теоретичних напрацюваннях науковця.

Саме політична влада характеризується універсальністю свого впливу та публічністю реалізації. Отож, не дивно, що з'ясування таких питань, як: «У чому полягає природа влади?»; «Яким чином можна визначити межі функціонування влади? Які фактори їх обумовлюють?»; «Чи має політична влада ціннісні засади функціонування? Які вони?», — та багато інших завжди були в ракурсі дослідницької уваги не лише науковців-політологів, але й фахівців у різних царинах соціально-гуманітарного спрямування.

Певні кратологічні ідеї ми можемо знайти навіть у працях тих вчених, предметом теоретичних і прикладних пошуків, яких безпосередньо влада, як категорія політології, не виступає. Втім, проблематика владних відносин, функціонування влади так чи інакше входили і входять у коло інтересів більшості авторитетних політичних мислителів. Як підкреслює російський дослідник В. Сергєєв, чим більше розвинутою ставала політична наука, тим більше питання про владу переводилося у сферу досліджень про форми її обмеження, до аналізу

інституціональних структур, які дозволяють здійснювати владу тощо. Таким чином, робить висновок В. Сергеев, проблема субстанціональності влади, її феномену поступово перейшла з царини уваги політичної науки до сфери філософських пошуків або безпосередньої політичної практики [1, с. 179].

Звертаючись до політичної спадщини В. Липинського, як творця теорії українського консерватизму, необхідно виокремити наступні її специфічні риси, що мають дотичність до ідей сучасної кратології. Так, перш за все, варто зазначити, що оригінальна термінологія науковця засвідчує про його намагання виробити власний понятійний апарат, який, за словами К. Галушко, визначався деякою архаїчністю та можливістю неоднозначного тлумачення [2, с. 226]. Проте, використані В. Липинським у своїй консервативній теорії такі поняття, як «класократія», «провідна верства», «правляча верства», «охлократичні терористичні диктатури», — на наше переконання, не втрачають актуальності й сьогодні. Скажімо, і вітчизняні, і зарубіжні дослідники, здійснюючи аналіз провідних суб'єктів політичної влади у сучасній Україні, вказують на їх «квазі-» або «псевдоелітарність». Тому цілком доречним уявляється вживання термінів, запропонованих В. Липинським — «провідна верства» або «правляча верства», втім у дещо іншому контексті, ніж їх розглядав науковець.

Другою визначальною рисою суспільно-політичної теорії В. Липинського з огляду на досліджувану проблематику є переконання вченого у тому, що метою політики є не сам рух, а реалізація політичних прагнень, що породжують його. Причому, як вважав мислитель і політичний діяч, навіть найкращі прагнення і найблисучіші ідеї не можуть бути втілені в життя без ефективного застосування та реалізації влади. Адже саме влада є тим суспільно-політичним феноменом, який дає поштовх до розуміння й адекватного тлумачення політики в цілому, функціонування політичних систем, політичних інститутів та перебігу політичних процесів зокрема. Отже, зрозумівши сутність влади, на переконання В. Липинського, ми зможемо проаналізувати специфіку політичних відносин у суспільстві. Основою влади, у свою чергу, виступає воля, ірраціональний потяг до творчості: «Політична умілість складається зі стихійного, ірраціонального хотіння, свобідної волі до творчості [3, с. 403].

«Воля», «хотіння творчості» є не тільки важливими поняттями для аналізу природи влади, але й для з'ясування особливостей вияву динаміки політичного життя суспільства. Воля і хотіння творчості як засади влади, вважав В. Липинський, обумовлюють необхідний у політиці волюнтаризм: чим сильнішою серед провідної верстви будуть воля і хотіння творчості, тим найкращим чином її представники зможуть реалізувати провідні цілі національного розвитку, обравши найбільш оптимальні методи політичного управління, які мають базуватися на «...підставах даних науки, досвіду й традицій керувати» [3, с. 407]. Таким чином, консервативні ідеї щодо необхідності дотримання традицій у царині державного управління, мислитель доповнює актуальною і у XXI столітті думкою, про ірраціональний характер політики та влади, які значною мірою підпадають під вплив суб'єктивних, волюнтаристських мотивів і чинників. До того ж, сам В. Липинський називав власну політичну позицію «волюнтаристською», при цьому не вживаючи терміну «еліта» [4, с. 124]. Необхідно не провести також паралелі з вітчизняним політичним сьогоденням, бо сучасна українська влада є надзвичайно персоналізованою, втім їй бракує інституціалізації (не формальної, але реальної — такої, яка з роками, десятиліттями або навіть століттями перетворилася політичну звичку, традицію, норму).

По-третє, аналізуючи ідеї В. Липинського про те, що сила, воля, боротьба, хотіння творчості виступають домінантами політичної концепції науковця, цілком логічним виступає зосередження його дослідницької уваги на проблемі необхідності становлення сильної державної влади. Така сильна державна влада потребує лідера, який би власним авторитетом й відданістю загальній справі державотворення став прикладом і примусив би усіх інших виконувати закон. Тільки сильна державна влада здатна стати поважною, шанованою своїми підданими (у сучасних умовах — громадянами), а значить — стати легітимною.

Розглядаючи проблему авторитету й сили політичної влади бажано й дослідити питання про легітимні засади функціонування такої влади. Згідно з теорією В. Липинського двома найголовнішими ознаками «провідної верстви» мають бути саме сила й авторитет. Так, сила влади ґрунтується на ірраціональному хотінні творчості: «без стихійної волі до влади, до сили, до ризику, до самопожертви, до панування – не може постати серед нації національна аристократія» [3, с. 417]. У свою чергу, моральний авторитет влади, а значить — й правлячої верстви (еліти), за словами мислителя, залежить від законності її дій, від рівня її правової свідомості. Використання владою сили обов'язково повинно мати законну підставу та неодмінно відповідати нормам суспільної моралі. На переконання науковця, «авторитет влади залежить від двох причин: від моралі національної еліти й від ступеня сприйнятливості керованих існуючого політичного устрою» [5, с. 396].

Для В. Липинського питання про легітимність влади пов'язане з проблемою ставлення до історичних форм національної аристократії у державотворенні та соціальному будівництві незалежно від того, про який тип держави йдеться, і які політичні сили є у даний момент провідними. Таким чином, вчений виокремлює ще одну дуже суттєву ознаку легітимності політичної влади — позачасовість і позатериторіальність. Як він вважав, засадами формування легітимності мають бути високий (або навіть найвищий) рівень політичної культури, соціального розвитку та забезпечення громадянських прав і свобод. Причому, В. Липинський постійно підкреслював: подібний рівень розвитку політико-правових і соціальних відносин найчастіше спостерігається у тих країнах, де збережена аристократія і монархія у конституційній формі, тобто історично сформовані та ретельно дотримуються політичні традиції конституціоналізму, правосвідомості й поваги до людини, які утворюють своєрідний політико-культурний континуїтет. Зрозуміло, мислитель переносить принцип континуїтету зі сфери міжнародного права (теорія неперервності держави як суб'єкту міжнародних відносин) до царини внутрішньої політики держави.

Оскільки у В. Липинського легітимність влади розглядається виключно в контексті концепції національної аристократії, важливою стає проблема її формування. Як відомо, він виділяв три способи організації національної аристократії — охлократію, демократію та класократію, найкращою з них називаючи останню: «Українська Держава має бути здобута лише класократією: політичною співпрацею авторитетних класових провідників, обмежених, у своїм бажанню якнайбільшою для свого класу влади, послухом одному всеохоплювальному державно-національному закону і зберігаючій цей закон одній Гетьманській Верховній Владі» [6, с. 86]. Як писав один із найавторитетніших дослідників наукової спадщини ідеолога українського консерватизму І. Лисяк-Рудницький: «...великою і невмирущою заслугою Липинського є те, що він був першим українським мислителем, який сформулював проблему легітимності влади... Липинський єдиний розумів, що, аби не бути деспотичною і тиранічною, влада держави повинна засновуватись на принципі легітимності й тим обмежуватись» [8, с. 172].

Таким чином, базовими поняттями у концепції національної аристократії В. Липинського є «матеріальна сила», «моральний авторитет» та «воля до влади». Безумовно, сьогодні ці поняття можуть розглядатися дещо в іншій інтерпретації, втім, на наш погляд, вони залишаються ключовими, як у дослідженнях проблем становлення національної еліти, так й у кратологічних концепціях.

-
1. *Сергеев В. М.* Проблема влади / В. М. Сергеев // *Полис*. – 2008. – № 2. – С. 179–182.
 2. *Галушко К. Ю.* Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих»/ Галушко К. Ю. – К. : Темпора, 2002. – 288 с.
 3. *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – К. : Філадельфія, 1995.

4. *Філософська думка в Україні* : бібліографічний словник / [авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін.]. – К. : Універ. вид-во «Пульсари», 2002. – 244 с.
5. *Соціологічна думка в Україні* : навч. посібник / [М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін.] – К. : Заповіт, 1996. – 424 с.
6. *В'ячеслав Липинський та його доба* : наук. видання / [упоряд.: Т. Осташко, Ю. Терещенко]. – К. – Житомир, 2008. – 390 с.
7. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе* / І. Лисяк-Рудницький. – К. : Основи, 1994. – Т. 2. – 573 с.